

איך לקיים שיעור להיות טועה 1

להיות טועה 1: הגזמה, השמטה

שיעור זה מתמקד בשתי הדרכים העיקריות שבהן ניתן לטעות. הדגש בשיעור מושם על היכולת לזהות את דרכי **ההגזמה וההשמטה של להיות טועה**. בתחילה, דרכים אלה מתייחסות לטיעוניו של הצד השני, אך כשהרעיונות מתבהרים, הן מתייחסות לחשיבתך שלך. חשוב להדגים כל דרך בצורה ברורה בעזרת דוגמאות חד משמעיות, ולא לנסות להבהיר את התהליכים על ידי הבחנתם מתהליכים אחרים.

הגזמה כוללת הכללות לא נכונות. היא כוללת גם טעויות בהערכת סדרי הגודל. טעויות אלה נפוצות מאוד בחשיבה והן נובעות מחוש פרופורציה לקוי.

אפשר אפילו לומר שהמתמטיקה הומצאה על מנת למנוע טעויות בהערכת סדרי גודל. למשל, לומר ש"גידול של עשרה אחוזים ביוקר המחיה יהפוך את קיום המשפחה בבלתי אפשרי" זוהי בפירוש הגזמה, שכן למרות שהנטייה הכללית היא אמנם לכיוון זה, עוצמת ההשפעה המתוארת היא בהחלט לא נכונה. הגזמה פשוטה ("ארה"ב הוציאה כל כך הרבה כספים על תוכנית אפולו, עד שלא נותר לה כסף לשום דבר אחר") היא חלק מהבעיה. כך גם הבאת דברים לכלל קיצוניות: "המצדדות בשחרור האישה, כולן נאורותיות שונאות גברים". ויכוחים רבים אינם נסובים על השאלה האם תופעה מסוימת קיימת, אלא על גודלה וחשיבותה של התופעה. לכן ההתייחסות לטעויות ההגזמה היא בסיסית כל כך.

השמטה פירושה התעלמות מחלקים מסוימים של המצב או של הראיות.

זהו הבסיס לוויכוחים רבים שבהם חשיבת אנשים אמנם נראית הגיונית מאוד, אך מובילה למסקנות מוטעות. זה גם הבסיס לוויכוחים רבים שבהם טיעוני שני הצדדים נראים הגיוניים, אך בכל זאת הצדדים מגיעים למסקנות הפוכות. פוליטיקאים חוטאים בטעות זו פעמים רבות שעה שהם נותנים הצהרות פומביות. על מנת להבהיר נקודה מסוימת, הם מתמקדים בהיבט אחד של המצב שמחזק את טיעונם ומתעלמים או משמיטים את ההיבטים האחרים. למשל, פוליטיקאי מסוים יכול לשים דגש על העלייה במחירי הדגים ולבסס על עלייה זו את דרישתו להעלאת השכר. פוליטיקאי אחר עשוי לבחון את מאזן התשלומים השלילי ועל סמך זה לשלול את העלאת שכרו של עובד המקבל משכורת נמוכה. טעות מסוג זה היא מסוכנת מאוד, כי בהחלט אפשר לכוון מערכות טיעונים הגיוניות לחלוטין המבוססות על הנחות או על טענות שגויות. מאחר שאין דופי בתקפות ההיגיון שעליו מבוסס הטיעון, המסקנה נראית ללא רבב. אולם ייתכן שהוויכוח התעלם ממשתנים חיוניים (כמו שהערכות על עליונותה של יפן בעולם בשנת 2000 התעלמו מתלותה של יפן בדלק מיובא), וכשאלה יועלו בוויכוח, הטיעון יתמוטט — למרות שבתחילה עשה רושם מאוד הגיוני.

לכן, דוגמאות ברורות וחזרה תכופה על המילים **הגזמה והשמטה** הן יעילות יותר מהגדרות פילוסופיות. ניתן להשתמש בדוגמאות שבכרטיס העבודה לתלמיד.

תרגול

(קראו את הסעיף **תרגול** המופיע בכרטיסי העבודה לתלמיד).

תרגיל 1.

התרגיל הראשון מתקיים במסגרת מליאת הכיתה. כל נקודה בתורה נבחנת על ידי התלמידים במטרה לזהות דוגמאות של **הגזמה** ו**השמטה**. יש להימנע מדוגמאות שיש ביניהן רק הבדלים דקים, שכן יש מקרים שבהם נקודה מסוימת עשויה לשמש דוגמה לשתי הדרכים — אם מסתכלים עליה בדרך מסוימת.

הצעות:

- א. הגזמה — דוגמה של הקצנת הדברים.
- ב. הגזמה לקרוא לעובדים "עבדים" אם אינם יכולים לשבות (למשל, ניתן לעבוד בשיטת החוזים האישיים).
- ג. השמטה של התייחסות להשפעת השביתות על הציבור — האם זה הוגן כלפיו?
- ד. השמטת העובדה שהחברות האחרות ייאלצו לתת משכורות זהות לאלו של החברות הרווחיות ביותר, וכך יפשטו את הרגל. כמו כן, השמטת הבעיות הכרוכות בהתמקחות אישית, והחלטה בשם החברה כמה היא יכולה להרשות לעצמה לשלם.
- ה. הגזמה גסה — בפועל, הייצור עשוי לעלות ב-5% או ב-10%.
- ו. השמטת הגורמים האחרים המביאים לשביתות — כמו פיטורים, תנאי עבודה וכו'.

תרגילים 2-4.

התרגיל המשמש לדיון נבחר מתוך תרגילים 2, 3, או 4. קבוצות או יחידים מתבקשים לייצג את צד א' ואת צד ב' של הוויכוח. המורה יכול לעצור את הוויכוח בכל נקודה שהיא, לחזור על הטיעון שהוצג, ולבקש מהכיתה לומר האם הוא בבחינת **השמטה** או **הגזמה**. לחלופין, ניתן להשתמש בשיטת ה"זמזם" שלפיה יחידים מתבקשים לתת סימן ברגע שהם מבחינים בהגזמה או בהשמטה.

נקודות מוצעות:

תרגיל 2.

צד א'

- עלויות האחזקה והתיקונים תמיד עולות.
- הדיירים תמיד יתנגדו להעלאת שכר הדירה גם אם העלאה זו מוצדקת.
- הבניין חייב להיות רווחי.
- בעלי בתים אחרים העלו את שכר הדירה.
- אם הדיירים אינם מרוצים הם יכולים לעזוב.

צד ב'

- בעל הבית אינו משתמש בכסף לתיקונים.
- השירותים שבעל הבית מספק דלים מאוד.
- צריך לקבוע באיזשהו מקום את הגבול.
- הדיירים אינם מאמינים לבעל הבית.

דיוגמה: יש לאפשר לנוער מעל 14 לבנות בערבים עד לשעה מאוחרת כרטיס.

רבים מהם לא יחזרו עד הבוקר. (הגזמה)
אם נערה אומרת להורה לאן היא הולקת, המצב בטוח יחסית. (השקט האפשרי שהיא משקטת)
אדם שלא שותה לא מסתבך. (השקט העבודה שאנשים סביבו ישנו ועלולים לעשות שטויות — כמו לנהוג חתה השקטת אלכוהול)
אני מכיר ילד חסוף מכות מכנופיות רחוב בשעת לילה מאוחרת, לכן אני חושב שכלם צריכים לחזור הביתה עד תשע בערב. (הגזמה)
אם ההורים קובעים מתי אותה חוזר הביתה, הם ירצו לקבוע לגביי הכויל: בנדיד, חבריד, משחת השניים שבה תשתמש וכו'. (הגזמה)
הורים אינם מבנינים אידך הצעירים מבלים את זמנם, לכן הם רוצים שהצעירים יחזרו הביתה מוקדם. (השקט האפשרי שאילו היו מבנינים, היו רוצים שיחזרו אפילו מוקדם יותר).

תרגום

1. * האם זה חוגן שאנוד כלשהו יוכל להכריז על שבינה במטרה להשיג את העלאות השכר שהבניו מבקשים: בוורכא על נושא זה הועלו הקודדות הנאות. חלקן דוגמאות של הגזמה וחלקן של השקטת. מיינו אותן בהתאם.

- א. אין מה שעאוד בעד האנוד מלשכות במטרה להשיג סכומי אדירים.
- ב. אילו לא הייתה לפעילים הזכות לשבות, הם היו ממש עבדים.
- ג. שבינה היא צורת ההמקחות הוננת בין עובדים למעבידים.
- ד. אם חברת מסוננת מסוננת לשכס יותר לעובדיה, עליה להיות מחויבת לכד על פי חוק.
- ה. אילו לא היו שבינות, היצור היה גדל פי שניים.
- ו. אילו העובדים היו מקבלים את השכר שהם רוצים, לא היו יותר שבינות.

2. * בעל הבית של בניין מסוים רוצה להעלות את שכר הדירה. הוא טוען שהוא זקוק לכסף שלש שיפוז הבניין. ועד הבית מתנגד לדרישה זו.

- צד א': טענות בעד העלאת שכר הדירה.
- צד ב': טענות נגד העלאת שכר הדירה.

3. כספים רבים הושקעו במיתוח תוכנית אפילו שהחתימה, אנשים על הירח. האם עדיף היה להשקיע כספים אלה בבית-ספר, בתי-חולים, מחקר רפואי, סיוע למדינות עניות וכו'?

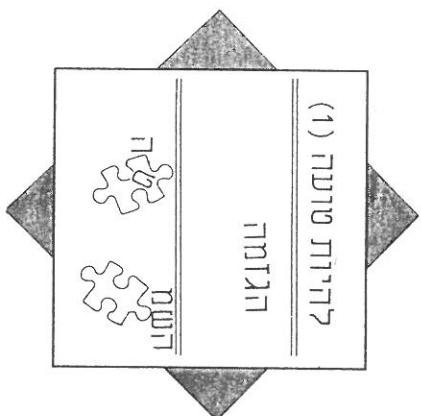
- צד א': טענות המראות שעדיף היה להשקיע את הכסף בדברים אחרים.
- צד ב': טענות בעד תוכנית אפילו והחתימה על הירח.

4. האם ילדים צריכים לנסות להרוויח כסף בעבודות לפני או לאחר שעות הלימודים (כגון חלוקת עיתונים) או בהתאמה על מנת לעזור להוריהם?

- צד א': טענות בעד הרעיון שילדים יעבדו באופן חלקי.
- צד ב': טענות נגד הרעיון שילדים יעבדו כדי לעזור להוריהם.

© מכון ברנזק ויט לטיפוח החשיבה

8. f ה'וילן ת 16 ז ה' 1

אף אחד אינו טוטה בכוונה. למרות זאת יש ארבע צורות של טעויות שאותן ניתן לאבחן בחשיבתם של אנשים אחרים — או בחשיבתכם. שתי הצורות הראשונות הן **להגזים ולהשמיט**.

הגזמה

פעולה זו כוללת בדרך כלל שלושה תחליכים:

1. הגזמה משיטה: "אם תמשיך לקטץ בפראות למעלה ולמטה — כל הבניין יתמוטט!"
2. להביא את הדברים לכלל קיצוניות: "אילו הנשיעה בהתבוננה הצוברית הייתה חילנס, כולם היו נוסעים כל הזים ולא היו עובדים כלל!"
3. הכללות שגויות (לקיחת דוגמה מקרית ולהפכה לכלל): "אני מכיר אוסטרלי אחד והוא מאוש מאד, לכן אולי כדאי לחג לאוסטרלים!"

השקטה

אם תבחנו רק חלק ממצב מסוים, תקבלו אולי תמונה מוזיקת של החלק הזה, אך התמונה הכללית תהיה מטשטשת לאור החלקים של המצב שמוס התעלמנום או שאותם השקטנו.

"אם יש מסור בארונה, הדבר תכונ לעשותו הוא להקים מספר רב של תחתות כוח גרעיניות" (השקטת הסכנות של רדיואקטיביות, הן במקרה של האונה והן בחיטות הפסולת הגרעינית).
"יש לבטל את כל המבולנים מאחר שהחלמנים אינם אוהבים אותם" (השקטת של יכולתם של מבתרים לדרבן תלמידים ללמוד והקושי במיון תלמידים ללימודים נבחרים).
"יש לאסור כל תנועת כלי רכב במרכז העיר" (התעלמות מהצורך באוטובוסים ומהצורך במרפקה וטעינה של סחורה לתחניות).

© מכון ברנזק ויט לטיפוח החשיבה

תרגיל 3.

צד א'

- שום דבר לא הושג מהנחיתות על הירח, למעט מומחיות בחלליות ובשליטה בהן.
- מספר עצום של בתי-ספר ובתי-חולים היו יכולים להיבנות בכסף הזה.
- הוצאת סכומי כסף כאלה על מותרות, בעוד שקיים עוני במדינה, עלולה להיתפס בצורה שלילית.
- אם היו משאירים את הבחירה בידי האנשים, רובם היו מעדיפים שהכסף יושקע במטרות שימושיות יותר.

צד ב'

- הנחיתה על הירח היא אולי אחד ההישגים הגדולים ביותר של האנושות.
- הכסף לא היה משפיע באופן משמעותי על אף אחד מתחומים אלה, בעוד שהנחיתה על הירח היא הישג שהשפעתו נצחית.
- האנושות זקוקה להשראה ולעידוד רוחני, לא רק למזון.
- שיטות הניהול שפותחו בעבור תוכנית זו ניתנות ליישום גם בתחומים אחרים.

תרגיל 4.

צד א'

- אם ילדים ייצאו לעבודה הם יכירו בערך הכסף.
- במקרים רבים ההורים צריכים לעבוד קשה על מנת לתמוך בילדיהם, בעוד שהילדים מקבלים זאת כמובן מאליו.
- העבודה מעניקה לילד תחושת סיפוק ועצמאות.
- ילדים אולי ישקיעו יותר בלימודים כשיבינו שללא הכשרה יקשה עליהם למצוא עבודה.

צד ב'

- אנחנו צעירים רק פעם אחת וצריך ליהנות מהחיים — עם הזמן גם הילדים יהפכו להורים עובדים.
- אנשים אחרים שזקוקים לכסף יותר מהילדים יתקשו במציאת עבודות.
- תלמיד יתקשה להשקיע בלימודים אם לא יהיה לו זמן לשחק ולהשתחרר קצת.
- רוב ההורים לא יהיו מעוניינים בעזרה כזו.